

Külliki Kask: „Kahjuks kuuleb praeguseni vahel isegi õpetajate suust arvamust, et kirjandi kirjutamiseks ei pea üldse valmistuma, lähed eksamile, kaks kätt taskus.”

Kas riigikirjand ikka on kuradist?

K ü l l i k i K a s k

Tartu Karlova gümnaasiumi eesti keele ja kirjanduse ning meedia õpetaja, gümnaasiumi meediaõpetuse õpiku, töövihiku ja õpetajaraamatu autor

Kui riigikirjandi keskmine tulemus on kehvapoolne, ei ole mõtet süüdistada eksamivormi. Olulised on teadmised – muidu pole millestki kirjutada. Argumenteerida peab aga oskama iga inimene, kes tahab oma seisukohti veenvalt esitada või kaitsta.

Tallinna ülikooli õppejõu Linnar Priimäe arvates on Eestis kaks asja suisa kuradist: pangad (20aastahiljem.blogspot.com) ja riigikirjand (Haridus 7–8/2008, lk 4–5). Pankade osas võib nende superkasumeid silmas pidades Priimäega ehk nõustudagi, kuid riigikirjandi jätan põrguriigist päris kindlasti välja.

Enamasti ei ole arutlev kirjand küsitava väärtusega sellepärast, et õpilane ei oska kirjutada – oskab küll, ta on ju kaksteist aastat koolis käinud. Probleem on pigem selles, et ta ei tunne valdkonda, mille kohta peab avaldama oma arvamust. Lihtsast kirjutamisoskusest ei piisa, olulised on teadmised, seega oleneb tulemus sellest, kuidas kirjandiks valmistutakse.

Riigikirjand eeldab põhjalikku eeltööd, seepärast valmistuvad minu õpilased selleks eksamiks kõigi kolme gümnaasiumiaasta jooksul. Juba 10. klassi alguses valivad nad välja valdkonna, mis neid kõige rohkem huvitab, ja hakkavad

selle kohta materjali koguma. Mida mahukam ja sisukam on lõpuks materjalide mapp, seda kergem on eksamil kirjutada, sest aja jooksul on hakatud teemat paremini mõistma, kogunenud on vajalikke teadmisi, suurenenud lugemus. Isegi suurim ekspert ei kirjuta ju arvamslugu vaid iseenese tarkusest, ikka loeb ta allikmaterjale, enne kui oma mõtteid paberile panema hakkab. Sama tuleb teha ka tänapäeva abiturientidel.

Kahjuks kuuleb praeguseni vahel isegi õpetajate suust arvamust, et kirjandi kirjutamiseks ei pea üldse valmistuma, lähed eksamile, kaks kätt taskus, ja muudkui hakkad kirjutama. Sama arvamust võimendab meedia. Seda usutakse ning nii mõnigi mees lähebki eksamile mütsiga lööma. Ja saab kehvata tulemust. Kahju muidugi, aga vähemalt saab ta teada: kui puuduvad teadmised, pole millestki kirjutada.

Et õpilased hakkaksid sisukaid, oma-näolisi ja huvitavaid arutlevaid kirjandeid

ehk arvamslugusid kirjutama, peab liisaks otsesele kirjutama õppimisele tegelema aktiivõppe eri vormidega. Kui inimene suudab õppida leidma ja edastama sõnumit väga erinevates olukordades, ongi üks eeldus edukaks kirjutamiseks olemas. Oma sõnumi edastamist saab harjutada näiteks luulekavu koostades, näidendeid lavastades, koolilehte tehes. Kasuks tuleb kindlasti ka meediaõpetus, kus õpitakse nii sõnumeid lugema-kuulama-vaatama kui ka ise kirjutama.

Väga hea ettevalmistus riigieksamikirjandiks on arvamslugude, juhtkirjade ja muu taolise kirjutamine koolilehele. Koolilehte tehes õpivad noored ka tegelikku elu tundma, saavad paremini kurssi ühiskonnas toimuvaga ning õpivad keerulistel teemadel julgelt oma arvamust sekka ütleva. Julgus on kirjandi kirjutamise juures samuti väga oluline – kas sõandad kirja panna oma mõtteid või eelistad aktsepteeritud klišeesisid. Paraku nii mõnedki abiturientid usuvad, et

klišeed on kindla peale minek. Ja ek-sivad rängalt.

Argumenteerimisoskus kogu eluks

Mõnikord võib kuulda arvamust, et kirjandi kirjutamise oskust on vaja ainult üks kord elus, riigikirjandi kirjutamisel. Oma õpilastele olen rõhutanud just vastupidist: head argumenteerimisoskust, millele riigikirjand peab tuginema, on igaühel vaja kogu elu vältel. Argumenteerida peab oskama igaüks, kes tahab oma seisukohti veenvalt esitada või kaitsta. See oskus aitab ruttu ära tunda demagoogiat, mis kubiseb argumenteerimisvigadest.

Kõige paremaid võimalusi argumenteerimisoskuse omandamiseks pakub väitlus. Väideldes harjutavad õpilased ka sallivat suhtumist eri vaatenurkadesse ja maailmavaadetes. Olen väitlusteemad sidunud riigikirjandi valdkondadega ja nii selgub peagi, millises valdkonnas keegi kõige tugevam on. Kui õpilane ei suuda oma arvamust veenvalt kaitsta, mõistab ka ta ise, et on vaja juurde lugeda ja uurida, ning õpetaja näeb, kus on vaja õpilast aidata.

Laps ei tohi olla suu peale kukkunud, arvan ma. Ilmselt sellepärast mulle meeldibki õpilasi arutlema ja argumenteerima õpetada. Püüan seejuures kasutada väga erinevaid õpetamise viise. Kas need ka õpilastele sobivad, sellest kirjutavad järgnevalt mu 12. (humanitaar)klassi õpilased Kairi, Kätriin ja Laura. Sportlikel noormeestel polnud seekord aega sulge haarata, aga mitmesugustes aktiivõppe vormides on nad alati rõõmuga kaasa löönud. Viimast tõestavad selgelt siinset materjali ilmestavad fotod ehk tõestusmaterjal, mille autor on meie koolilise Postipoiss fotograaf Triin Veisman.

Juba kümnenda klassi algul seadsime sisse õpimapid, kuhu hakkasime koguma riigikirjandi kirjutamiseks vajalikku materjali.

Kolmeaastane ettevalmistus

K a i r i K i v a s t e

Kui aasta tagasi küpsuskirjandit kirjutati, kohtasin tänaval juhuslikult üht oma tuttavat, kes oli õnnelik, et eksam seljatega. Tundsin huvi, mis valdkonna teema ta valis. „Valdkonna?“ oli mu tuttav üllatunud. „Neljanda pealkirja valisin, valdkondadest ei tea ma midagi.“

Valdkonnad

Kümnenda klassi alguses ütles õpetaja meile, et mitte keegi ei suuda olla professionaal kümnel alal, aga riigieksamil on just kümme (!) valdkonda, mida peab väga hästi tundma, kui tahad head kirjandit kirjutada. Mida siis teha? Õpetaja pakkus meile hea lahenduse. Ta laskis kümnenda klassi alguses valida meil igaühel üheainsa valdkonna, mis kõige rohkem huvitas, ning soovitas kohe hakata selle kohta materjali koguma.

Kõige pühendunum materjalikogu oli meie klassis ilmselt Karl Peebo. Spordipoisina valis ta spordi, harrastused ja vaba aja. Ta vuristas mulle peast ette kõik eestikeelsed netileheküljed, kus sporti kajastatakse, ning ka tähtsamad välismaised Interneti-leheküljed. Ta hoiab end kursis isegi USA osariikide ajalehtede spordiosadega, sest tema lemmikud mängivad NBA-s.

Ma ise valisin teemaks eetika, morali ja religiooni. Piiblit olin veidi lugenud ja tutvunud ka Anton Szandor Lavoy „Saatanliku piibliga“. Trükkisin Google'i otsimootorisse sõnad „religioon“ ja „eetika“, kuid pettusin, sest

ükski pakutavatest materjalidest mind ei köitnud. Õnneks oli kümnendas klassis võimalus valikainena õppida religiooniõpetust. Seal saingi põhimõisted selgeks ning õppisin lisamaterjali otsima. Sain teada, et Piiblit saab lugeda ka otse Internetist.

Kui keegi klassikaaslastest avastas väga põneva veebikülje, ei suutnud ta seda teadmist ainult endale hoida ja nii jõudsid mõned materjalid kõikide klassikaaslasteni. Seda ei juhtunud siiski väga tihti, sest riigikirjandit hinnates pannakse punkte ka omanäolisuse eest. Aga kui keegi siiski väga hätta jäi, anti muidugi nõu, kust otsima hakata.

Minu klassikaaslased on suurema osa materjalist kogunud just Interneti vahendusel, uurides põhjalikult ajalehtede ja ajakirjade veebiväljaandeid. Näiteks klassiõde Liisi Pabstel kasutas ükskord kultuurivaldkonnast kirjutades tõestusmaterjalina ajakirja Stiil persoonirubriigist loetud lugu Salvador Dalist. Kui sobivat ilukirjandusteost oli raske leida, tuli appi paljulugened õpetaja. Tema soovitatud raamatutest löid meie klassi tüdrukute hulgas enim laineid Harper Lee „Tappa laulurästast“ ja Arthur Hailey „Õhtused uudised“. Viimast leidsime head materjali nii meedia-, eetika- kui ka ühiskonnateemadel kirjutamiseks, „Tappa laulurästast“ sobis ka haridusest ja inimsuhetest kirjutamisel.

Minu valdkonnamapid ei ole nii kogu-

Kaheteistkümnenda klassi alguses harjutasime väitlemist ja sütitavate veenmiskõnede pidamist.

kad kui klassi kõige põhjalikumatel õpilastel, kuid veidi materjali olen kogunud küll. Tähtsaimad kohad prindin välja, ülejäänud kustutan ära, et kõik oleks ülevaatlikum. Olen sattuda ka materjalidele, kust ei raatsi midagi kustutada, näiteks Viivi Luige artikkel „Kirjutamata seadus”.

Raamatuid lugedes olen kirjutanud tavaliselt välja ka selliseid mõtteid, mis minu valdkonnaga ei haakunud, kuid olid muidu huvitavad. Näiteks meeldisid mulle mr Antolini sõnad J. D. Salingeri raamatust „Kuristik rukkis”: „On ebaküpseuse märk, kui inimene tahab millegi nimel õilsat surma surra, küpsuse märk on aga see, kui ta tahab millegi nimel tagasihoidlikult elada.” Hästi on meeles ka Tammsaare „Tõde ja õigus”, kust kirjutasin välja mõtte: „Elu on, nagu peaks teda hundi hammaste vahelt kiskuma.”

Sisukokkuvõtted kirjutasin Dan Browne raamatutest „Inglid ja deemonid” ning „Da Vinci kood”. Kokkuvõtet lugedes tuleb kogu raamat ruttu meelde. Mõne raamatu kohta otsisin kokkuvõtteid ka Internetist.

Eelistused muutuvad

Üheteistkümnenda klassi alguses valisid kõik õpilased endale ka teise huvipakkuva valdkonna ja hiljem kolmanda. Selgus, et kolme gümnaasiumiaastaga muutusid eelistused tublisti. Kümnennda klassi alguses valis oma esimeseks eelistuseks meediavaldkonna vaid üks õpilane, teise ja kolmanda valikuna

tõusis meedia aga kõige populaarsemaks üldse. Kindlasti oli oma mõju siin meediakursusel.

Kümnenndas klassis huvitasid paljusid rahvusvahelised suhted, selle valdkonna valis kümme õpilast. Üheteistkümnendas klassis liitus nendega veel üks, aga lõpuks jäi sellele valdkonnale truuks ainult kuus õpilast. Võrdsest populaarsed olid kogu aeg inimese ja inimsuhete ning hariduse valdkond, kuna nendega puutuvad kõik õpilased pidevalt kokku, ka leidub nendel teemadel argumenteerimiseks sobivat tõestusmaterjali peaaegu igas teoses. Kõige vähem valiti meie humanitaarklassis teemaks sporti, harrastusi ja vaba aega, Eestit ja eestlasi ning keskkonda ja loodushoidu.

See on ju fakt, mitte väide!

Kohe kümnenndast klassist alates õppisime kirjutama argumenti, millel on kindel ülesehitus: väide, selgitus, tõestusmaterjal, järeldus. Argumendi struktuuri selgekssaamiseks korraldas õpetaja meile rühmatöid, kus pandi ühiselt kokku korrektne argument ning kanti see klassikaaslastele ette. Õpetaja pidi paraku tihti kordama: „Kui väide ei tekita sinus tahtmist küsida „Miks?”, siis ei ole see väide, vaid fakt.” Ka tõestusmaterjali leidmisega oli paljudel raskusi, sest nii mõnigi õpilane tahtis oma arvamusele kaalu juurde anda iseenda või oma lähedastega juhtunu abil.

Kaheteistkümnenda klassi alguses väitlesime. Iga rühm valmistus põhjali-

kult. Kuulajad jälgisid, kas väitlejad järgivad formaati, kas argumendid on korrektselt üles ehitatud ning veenvad. Kui kellelgi puudus tõestusmaterjal, läksid punktid maha, isegi kui jutt oli ladus ja esitus tundus olevat veenev. Väitluse teema said kõik grupid valida ise. Väideldi teemadel „Surmanuhtlus *pro/contra*”, „Geiabelud *pro/contra*”, „Immigratsiooni lubamine *pro/contra*”, „Kas narkootikumid on populaarsed” jne. Minu väitlusgrupi teema oligi viimane ning see pakkus mulle ka kõige rohkem huvi, oli omamoodi harivgi, sest materjali otsides külastasin lehekülge narko.ee ja lugasin selle otsast lõpuni läbi. See pani probleemi tõsiduse üle mõtlema küll.

Pärast väitlust pidasime keeletundides sütitavaid veenmiskõnesid. Kuigi igaüks võis kõne pealkirja ise välja mõelda, pidi jutt olema seotud mõne teemavaldkonnaga. Hästi on meelde jäänud klassivend Jakob Rummel väga huvitav kõne kümnest käsust. Üldiselt valdasid kõik argumenteerimist niivõrd hästi, et kuulates oli tunne, nagu istuksin geeniustega ühes klassis!

Mõttekaart

Igal aastal kirjutasime muidugi kirjan-deid. Arvasime ära, milliste valdkondade alla väljapakutud pealkirjad sobisid, ja valisime selle, mille kohta oli kõige rohkem teadmisi. Lõpuks otsustasin jääda meedia ning eetika, moraali ja religiooni juurde.

Mustandi kirjutamist alustasime mõt-tekaardist. Lehe keskele paigutasime pealkirja, ülal vasakul selgitasime põhi-mõisteid, sinna alla kirjutasime põhiteesi ja nii palju väiteid, kui pähe tuli. Paremale kirjutasime iga väite lühikese selgituse ning lõpuks panime kirja ka tõestusmaterjali. Nii selgus, millistest väidetest arenesid välja head argumen-did.

Kui õpilane on koostanud paar-kolm põhjalikku valdkonnamappi, õppinud ära argumenteerimise ning mõttekaardi koostamise, peaks tal olema olemas kõik huvitava kirjandi kirjutamiseks.

Kuidas me Postipoissi tegime

K ä t r i i n K a d e

Enne Postipoisile kirjutamist läbisime meediakursuse. Seal saime teada, et pole meedia nii süütu midagi, kui paisatab. Mõni aasta tagasi Tartu Postimehele intervjuud andes ei tulnud ma selle pealegi, et ajakirjanik võiks mulle artikli enne ilmumist lugeda anda. Eriti peaksid sellest õigusest teadlikud olema noored, sest just nemad armastavad kõige rohkem suud pruukida. Taolisi elementaarseid, kuid siiski mitte väga tuntud õigusi ja kohustusi meediaga suhtlemisel me meediatunnis õppisimegi.

Enne koolilehe juurde asumist proovisime kätt intervjuude ja reportaažidega. Jooksime, diktofonid käes, mööda koolimaja ning otsisime intervjuueerimiseks sobivaid persoone. Tagasihoidlikumad ei tihanud algul koolikaaslasti oma küsimustega tülitada, kuid intervjuud said lõpuks siiski kõigil tehtud. Järgnes artiklite kirjutamine Postipoisile. Üheteistkümnendas klassis oli see kõikidele humanitaarklassi õpilastele kohustuslik. Pikapeale kujunes aga välja kindel tuumik, kes Postipoisi vastu suuremat huvi tundis. Mõnes mõttes mõjus kollektiivi kokkutõmbumine lehele värskendavalt, sest artiklid, mis kirjutati suure huvi ja entusiasmiga, olid märksa kaasakiskuvamad kui need, mis kirjutatud kohustuslikus korras.

Ideed kukkusid ka ise sülle

Tahtsime, et Postipoisi igas numbris oleks vähemalt üks tõsisem teema. Nii rääkisime ühes lehes lõpukirjandist – on seda üldse vaja? Kuigi ka meie klassis leidsime neid, kes polnud kirjandi kirjutamises just päris kodus, leidsime siiski ühiselt, et lõpukirjandit ei tohiks asendada eesti keele eksamiga. Nii sündiski järjekordne lugu.

Vahel tulid tõsisemad lood ka ise toimetajate juurde. Ükskord läksime kogu klassiga Tartu kaubamajas tšillivate

noortega meediaõpetuse tarbeks intervjuusid tegema. Vastupidi soovitudele olid need noored väga jutukad ning valmis meile kõiki oma muresid kurtma. Peatoimetaja Kairi Kivaste sattus sõna otseses mõttes narkodiileri otsa, kes talle rahumeeli oma „kraami“ müüa pakkus. Sellest sai esikülje lugu.

Meie fotograaf Triin Veisman on ühe pildi pärast käinud sõna otseses mõttes läbi tules ja veest. Nimelt purunes meie kooli esimesel korrusel radiaator. Vett pritsis ja terve põrand ujus ning täpselt sel hetkel sattus meie piltnik õigel ajal õiges kohas olema. Foto osutus nii heaks, et Triin võitis sellega koolilehete konkursil reisi Tšehhimaale.

Ükskord tuli meil geniaalne idee joonistada lõpetajatest karikatuurid. Ülesanne osutus aga nii raskeks, et istusime terve toimetusega selle pärast neli päeva oma suvepuhkuse ajal koolimajas. Lõpptulemus oli vaeva väärt – lõpetajatel jätkus meile üksnes kiidusõnu.

Kuu aega rasket tööd

Ühe Postipoisi valmimiseks kulub keskeltläbi üks kuu. Kõigepealt korraldatakse klassis ajurünnak, mille käigus üritatakse leida võimalikult erinevaid ideid järgmise lehe jaoks. Kui ideed olemas, hakatakse koguma materjali, tegema intervjuusid ning lõpuks ka artikleid kirjutama. Üks huvitavamaid materjale ilmus Venemaa–Gruusia konfliktit järel. Selle

loo tarbeks külastas meie küljendaja Allan Vesikioja Kaitseväe Ühendatud Õppeasutusi. Kuna Allan on ise suur kaitseväe fänn, oli taoline ülesanne talle hea võimalus tutvuda sõjaväelase eluga. Mina kirjutasin samal teemal arvamuseloo. Korraldasime 9.–12. klassini ka küsitluse, mille vastuseid oli hiljem väga huvitav lugeda. Enamasti öeldi, et kui ise oma kodumaad ei kaitse, kes siis veel, aga leidis ka noormehi, kes ei näinud kaitseväl mingit mõtet ning lubasid sõjaohu korral kiiresti Maarjamaa pinnalt lahkuda. Taolisi küsitlusi tegime mitmel teemal.

Postipoisi ühe numbril küljendamisele kulub umbes nädal pidevat tööd. Arvuti-klassi romantikat tuli tihtipeale nautida ka nädalavahetustel ja koolivaheajal. Need olid vahvad päevad, kus koos võrattu seltskonnaga rõõmsalt „rasket tööd“ tehti.

Postipoisi ja muidugi ka meediaõpetuse mõjul valis valdav osa meie klassi õpilastest endale lõpukirjandi valdkonnaks meedia. Kelles meediaõpetus ajakirjandushuvi ei tekitanud, sai vähemalt tarvilikud teadmised selle kohta, kuidas oma sõnum kõige otstarbekamalt kirja panna – oskus, mis ei tule eksamikirjandit kirjutades kahjuks.

Postipoisi ja muidugi ka meediaõpetuse mõjul valis valdav osa meie klassi õpilastest endale lõpukirjandi valdkonnaks meedia.

Etendus Euroopa teadlastele

L a u r a R e m m e l

Meil oli tunniplaanis lisaks kirjandusele ka draamaõpetus. Esimesel poolaastal tuli koostada rühmatööna luule- ja proosakavasid. Lugesime läbi suure hulga luuletusi ning proosapalu, et leida sobivaid katkendeid. Luulekava ettekandmise juurde kuulusid ka lavaline liikumine, muusika, kostüümid. Üllatas, kui luulemeelne võis meie klass olla.

Teisel poolaastal moodustati klassis viis näiterühma ning kõik hakkasid endale sobivat näidendit otsima. Vaatasime läbi kodused raamaturiiulid, käisime raamatukogudes, uurisime Internetist. Oma paarkümmend näidendit sirvisime rühmaga ühiselt läbi, enne kui sobiva leidsime. Siis tegime teksti natuke lühemaks ja tegelaste keelt noortepärasemaks.

Shakespeare'i ega Goethet ükski rühm ei valinud, eelistati eestimaist. Valituks osutusid H. Rammo „Midagi ei olnud“, O. Kooli „Musta kassi öösel ei näe“, M. Punaku „Kõnelused“, H. Männi „Hõbejäneseid“ ja V. Koržetsi „Koll Kalli“.

Kui näidend oli selgeks õpitud, kanti see oma klassile ette. Rühma juht rää-

kis algul autorist ja tema loomingust ning siis järgnes etendus. Vaatajatel olid vaatluslehed, kuhu nad märkisid lavastuse teema, sihtgrupi ja sõnumi, esile toodi ka parim näitleja ja suurim üllataja.

Edukale esinemisele oma klassi ees järgnesid esinemised teistele klassidele – nii noorematele kui ka vanematele. Ühe etenduse andsime Adore projekti raames Eestisse tulnud Euroopa teadlastele. Neid huvitas, kuidas Eesti koolis õpilaste lugemishuvi äratatakse, ja meie klass oli üks nendest, kelle tegemisi nad näha tahtsid. Eri rahvustest teadlased väitsid, et said meie „Hõbejäneste“ lavastusest suure elamuse, ehkki nad eesti keelt ei mõistnud.

„Näidendid olid draamaõpetuse tundides ikka kõige põnevamad,“ ütles klassiõde Triin Veisman. „Mõni õpilane suutis ikka väga üllatada. Näiteks poleks osanud iialgi arvata, et Tanel, kes muidu nii vaikne on, väga hästi näidelda oskab,“ lisas klassivend Jakob Remmel.

Draamaõpetus pakkus positiivseid emotsioone. Draamatunnid panid õpi-

lased lugema nii luulet, proosat kui ka näitekirjandust; õpetasid analüüsima luuletusi, mõistma lavastuse sõnumit ja hindama ka esinejaid.

Nii luulekava koostamine kui ka lavastuseks valmistumine andis igale õpilasele võimaluse töötada koos rühmaga, mõtestada ja edastada teksti sõnumit ning loomulikult ka võimaluse esineda nii väiksema kui ka suurema publiku ees.

Draamaõpetuse tunnid osutusid oodatust veelgi paremateks! „Minul on näiteks kahju, et draamaõpetust 12. klassis enam ei ole,“ pani loole punkti klassivend Allan Vesikioja.

Klassikaaslaste ettekantud Oskar Lutsu „Kapsapea“ osutus päris põnevaks etenduseks.

